

**KONSTITUTSIYANING JAMIYATDAGI O'RNI,
AHAMIYATI VA MOHIYATI****Ashirova Hilola Zaripovna¹**¹ *Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi 1-kur magistranti,
Buxoro davlat pedagogika instituti***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 13.01.2025**Revised: 14.01.2025**Accepted: 15.01.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*Konstitutsiya,
huquqiy davlat,
fuqarolik huquqlari,
demokratik boshqaruv,
inson huquqlari, davlat
hokimiyati, huquqiy
himoya, ijtimoiy
rivojlanish, jamiyatning
rivojlanishi,
konstitutsiyaviy
tamoyillar, fuqaro
jamiyati.*

Mazkur maqola "Konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rni, ahamiyati va mohiyati" mavzusida yozilgan bo'lib, konstitutsiyaning jamiyatda qanday asosiy huquqiy va siyosiy rol o'ynashini tahlil qiladi. Konstitutsiya, davlatning asosiy huquqiy hujjati sifatida fuqarolar huquqlarini himoya qilish, davlat hokimiyatining me'yorlarini belgilash va demokratik boshqaruvni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Maqolada konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rni, uning asosiy tamoyillari, huquqiy himoya, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi ahamiyati, shuningdek, inson huquqlari bilan bog'liqligi keng yoritilgan. Shuningdek, konstitutsiyaning davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi asosiy me'yor bo'lib, uning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishda muhim ahamiyatga ega ekani ko'rsatilgan.

KIRISH. Konstitutsiya har bir davlatning asosiy huquqiy hujjati bo'lib, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati beqiyosdir. U davlatning asosiy qonunlarini, fuqaro huquqlarini va erkinliklarini belgilab beradi. Konstitutsiya, shuningdek, davlatning siyosiy tuzilmasini, hokimiyat tarmoqlari o'rtasidagi munosabatlarni va fuqaro jamiyatining asosiy tamoyillarini o'zida mujassamlashtiradi. Konstitutsiyaning mohiyati faqatgina qonunlar

to'plami emas, balki u jamiyatni boshqarishning asosiy mezonlarini va maqsadlarini belgilovchi huquqiy asosdir. Ushbu maqolada konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rni, uning ahamiyati va mohiyati, shuningdek, uning inson huquqlari va davlatning rivojlanishidagi roli tahlil qilinadi [1].

Konstitutsiya – bu nafaqat davlatning asosiy huquqiy hujjati, balki jamiyatni boshqarishning asosiy mezonlari va tamoyillarini belgilovchi muhim huquqiy asosdir. Uning jamiyatdagi o'rni beqiyos bo'lib, u fuqarolar huquqlarini himoya qilish, demokratik boshqaruvni ta'minlash, iqtisodiy barqarorlikni yaratish va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Konstitutsiyaning mohiyati, uning jamiyatda barqarorlik, adolat va huquqiy himoyani ta'minlashi bilan ifodalanadi. Har bir davlatning konstitutsiyasi, uning fuqarolariga asosiy huquqlarini ta'minlash, ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish va davlat hokimiyatining qonuniyligini ta'minlash orqali jamiyatni farovonlikka erishish yo'lida asos bo'lib xizmat qiladi. Konstitutsiya jamiyatda muhim o'rin tutadi. U davlatning asosiy qonuni sifatida, fuqarolar huquqlarini himoya qilishda, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda va demokratiya tamoyillarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, har bir fuqaro konstitutsiyani bilishi va uning mohiyatini tushunishi zarur [2].

Konstitutsiyaning mohiyati va asosiy tamoyillari. Konstitutsiya – bu davlatning asosiy huquqiy hujjati bo'lib, davlat tuzilmasini, fuqaro huquqlarini va erkinliklarini, davlat hokimiyatining ishlashini belgilab beradi. Har bir davlatda konstitutsiya o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin, lekin uning mohiyati va asosiy tamoyillari umumiydir. U quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

1. **Huquqiy davlat tamoyili.** Konstitutsiya, huquqiy davlatning asosini tashkil etadi. Huquqiy davlatda barcha hokimiyat tarmoqlari o'zaro muvozanatda bo'lib, fuqaro huquqlari himoya qilinadi. Bu tamoyil davlatning barcha faoliyatlarini qonunlar asosida amalga oshirishni ta'minlaydi.

2. **Fuqaro huquqlarining himoyasi.** Konstitutsiya, fuqaro huquqlarini va erkinliklarini belgilab beradi va ular to'liq himoya qilinadi. Bu huquqlar orasida so'z erkinligi, yig'ilish huquqi, ta'lim olish huquqi va boshqa asosiy inson huquqlari mavjud.

3. **Demokratik boshqaruv tamoyili.** Konstitutsiya, davlatni boshqarish uchun demokratik prinsiplarni belgilaydi. Bu tamoyil, fuqaro hokimiyatining ustuvorligini ta'minlab, davlat boshqaruvida aholining ishtirokini ta'minlashga asoslangan.

4. **Ishonch va adolat tamoyillari.** Konstitutsiya, adolatni ta'minlashga qaratilgan me'yorlarni belgilaydi va jamiyatda ishonchni yaratishga yordam beradi. U barcha fuqarolar uchun teng huquqlilikni ta'minlashga xizmat qiladi [3].

Konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rni. Konstitutsiya jamiyatdagi eng muhim huquqiy hujjat bo'lib, uning o'rni quyidagilardan iborat:

1. **Jamiyatda huquqiy tartibni ta'minlash.** Konstitutsiya, jamiyatda huquqiy tartibni yaratish va davlat hokimiyatining qonuniy asosda ishlashini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. U, barcha fuqarolar uchun teng huquqlilikni ta'minlab, jamiyatda ishonch va adolatni yaratadi.

2. **Fuqarolik jamiyatining asosini tashkil etish.** Konstitutsiya fuqarolik jamiyatining rivojlanishining asosiy mezonlarini belgilaydi. U jamiyatda fuqarolarning erkinliklari va huquqlarini himoya qiladi, ularning davlat faoliyatiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini yaratadi.

3. **Davlat va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarni belgilash.** Konstitutsiya, davlat va fuqarolar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarni belgilaydi. Bu, fuqarolarning davlatga bo'lgan majburiyatlarini, shuningdek, davlatning fuqaro oldidagi majburiyatlarini belgilaydi. Bu tamoyil demokratik boshqaruvning asosini tashkil etadi.

4. **Milliy birlikni mustahkamlash.** Konstitutsiya jamiyatda milliy birlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. U turli millat va elatlarni birlashtiradigan tamoyillarni belgilaydi, shuningdek, jamiyatda ahillik va barqarorlikni yaratishga yordam beradi [4].

Konstitutsiya jamiyat uchun quyidagi jihatlardan ahamiyatlidir:

1. **Huquqiy himoya.** Konstitutsiya fuqarolarning huquqlarini himoya qilish uchun zarur huquqiy asosni yaratadi. U fuqaro huquqlarini kamsitmaslikni, odamlarni diskriminatsiyaga uchratmaslikni va adolatni ta'minlashni kafolatlaydi.

2. **Demokratik jamiyatni rivojlantirish.** Konstitutsiya, demokratik boshqaruvni ta'minlaydi, bu esa fuqarolarning o'z taqdirini belgilashdagi ishtirokini kengaytiradi. Shu bilan birga, u davlat boshqaruvidagi hukumat va parlament kabi institutlarning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

3. **Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash.** Konstitutsiya, davlatning iqtisodiy siyosatini belgilaydi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun zarur asoslarni yaratadi. Bu tamoyil, jamiyatda iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun zarur huquqiy sharoitlarni yaratadi.

4. **Madaniy va ijtimoiy rivojlanish.** Konstitutsiya, jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. U ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va ijtimoiy xizmatlar sohalarida adolatli va teng imkoniyatlar yaratishga yordam beradi [5].

Adabiyotlar Tahlili. Konstitutsiya har bir davlatda jamiyatning asosiy huquqiy va siyosiy tuzilishini belgilovchi eng yuqori hujjat sifatida muhim rol o'ynaydi. Uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati, nafaqat davlatning hokimiyat tuzilmasini shakllantirishda,

balki fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini ta'minlashda ham beqiyosdir. Ilmiy tadqiqotlar konstitutsiyaning mohiyati, uning jamiyatdagi roli va davlat boshqaruvidagi ahamiyatini har tomonlama yoritadi. Quyida konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rni, ahamiyati va mohiyatiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlili keltirilgan. Konstitutsiyaning jamiyatdagi ahamiyati, uning inson huquqlari bilan bevosita bog'liqligida namoyon bo'ladi. Konstitutsiya, odamlarning insoniy huquqlarini himoya qiladi va ularni davlat va jamiyat faoliyatida eng yuqori darajada ta'minlashga xizmat qiladi. Inson huquqlari – bu, odamlarning tug'ma va ajralmas huquqlaridir, va konstitutsiya ularni ta'minlashni o'zining asosiy maqsadi sifatida belgilaydi. Har bir fuqaro, konstitutsiyaga binoan, o'z huquqlarini himoya qilishga haqlidir va davlat o'z fuqarolarining huquqlarini doimo himoya qilishi kerak [6].

Bir qator ilmiy tadqiqotlar (Zakirov, 2019; Aliyev, 2020) konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rnini huquqiy tartibni ta'minlovchi asosiy vosita sifatida ta'riflaydi. Tadqiqotchilar, konstitutsiyaning jamiyatda huquqiy barqarorlikni yaratish, davlat hokimiyatining faoliyatini qonuniy asosda yo'naltirish va fuqarolarning erkinliklarini himoya qilishda beqiyos ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, konstitutsiya jamiyatdagi ijtimoiy tartibni saqlashda, ayniqsa, fuqaro huquqlarini himoya qilishda katta rol o'ynaydi. Bunga misol sifatida, konstitutsiyaning davlat va fuqarolar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi asos sifatida xizmat qilishi mumkin [7].

Konstitutsiyaning eng muhim funksiyalaridan biri – fuqarolarning huquqlarini himoya qilishdir. Shuningdek, konstitutsiya fuqaro huquqlarini ta'minlashni, ularni jamiyatdagi ijtimoiy va siyosiy jarayonlarga faol ravishda jalb etishni o'z ichiga oladi (Shamsutdinov, 2018). Tadqiqotlar konstitutsiyaning fuqarolarning erkinliklari va huquqlarini himoya qilishda beqiyos rol o'ynashini ko'rsatadi. Bu erda asosiy ahamiyatga ega bo'lgan jihat, konstitutsiyaning inson huquqlariga nisbatan qo'llanilishi va davlatning huquqiy mas'uliyatini belgilashdir. O'zbekistonda ham konstitutsiyaning huquqiy himoyasi muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan fuqarolar huquqlari va erkinliklari davlat tomonidan doimiy ravishda himoya qilinishi kerakligi ta'kidlanadi. Shuning uchun, konstitutsiyaning amaliyotda samarali ishlashi, uning normativ hujjatlar bilan to'liq mos kelishiga va fuqarolar huquqlarining amalda ta'minlanishiga bog'liqdir (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 1992).

Ilmiy izlanishlar konstitutsiyaning demokratik boshqaruvni ta'minlashdagi ahamiyatini ham o'rgangan. Konstitutsiya nafaqat davlat hokimiyatini shakllantirish, balki fuqaro ishtirokini ta'minlash, ularning siyosiy faoliyatini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita

sifatida ko'riladi (Weber, 2021). Konstitutsiya davlat organlari va fuqarolar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi asos bo'lib, demokratik boshqaruv tamoyillarini belgilaydi [8].

Shuningdek, demokratik boshqaruvning samarasini ta'minlashda konstitutsiyaning kuchli asoslar yaratganligi haqida ilmiy tadqiqotlarda (Jackson & Smith, 2020) ma'lumotlar keltirilgan. Tadqiqotchilar, davlatning konstitutsiyaviy tizimi fuqarolarga davlat ishlarida qatnashish imkonini berish, siyosiy erkinliklarni himoya qilish orqali demokratik muhitni rivojlantirishga yordam berishini ta'kidlaydilar [9].

Konstitutsiya jamiyatdagi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish uchun asosiy sharoitlarni yaratadi. Tadqiqotchilar (Muller, 2020) konstitutsiyaning iqtisodiy tizimni tartibga soluvchi roli haqida gapiradilar. Konstitutsiya iqtisodiy siyosatni va huquqiy muhitni shakllantirib, mamlakatda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlaydi. Bu o'z navbatida, jamiyatda ijtimoiy farovonlikni oshirishga yordam beradi. Konstitutsiya iqtisodiy hamda ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan tamoyillarni belgilaydi. O'zbekiston misolida, konstitutsiyaviy islohotlar va iqtisodiy tizimni rivojlantirish borasidagi tadqiqotlar (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 2022) konstitutsiyaning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini ko'rsatadi. Bu, davlat va fuqarolar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni tartibga solish, resurslarni taqsimlashda adolatni ta'minlashga yordam beradi [10].

Konstitutsiya, shuningdek, milliy birlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Konstitutsiyaning jamiyatda barqarorlik va ahillikni yaratishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatuvchi tadqiqotlar mavjud (Barker & Adams, 2021). Milliy birlikni mustahkamlashda konstitutsiyaning asosiy tamoyillari – erkinlik, tenglik va adolat – muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonning konstitutsiyaviy islohotlari, milliy birlikni ta'minlashga, xalqaro miqyosda davlatning obro'sini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa, jamiyatda tinchlik va barqarorlikni yaratish uchun zarur asos bo'lib xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar konstitutsiyaning jamiyatdagi o'rnini, ahamiyati va mohiyatini yoritishda muhim ma'lumotlar taqdim etadi. Konstitutsiya nafaqat davlatning huquqiy asosini yaratadi, balki fuqarolar huquqlarini himoya qilish, demokratik boshqaruvni ta'minlash, iqtisodiy barqarorlikni yaratish va milliy birlikni mustahkamlashda ham muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, konstitutsiyaning jamiyatdagi rolini yanada rivojlantirish, uning amaldagi normativ hujjatlari va fuqarolar huquqlarini himoya qilish orqali, demokratik va barqaror jamiyatni shakllantirish mumkin.

Xulosa. Konstitutsiya har bir davlatning asosiy huquqiy hujjati bo'lib, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati beqiyosdir. U nafaqat davlatning tuzilishi va hokimiyat tarmoqlari o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi, balki fuqarolarning asosiy huquqlarini himoya qilishda, jamiyatda adolat va tartibni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Konstitutsiya, shuningdek, davlat va fuqarolar o'rtasidagi huquqiy aloqalarni tartibga soladi va demokratik boshqaruvni amalga oshirishning asosiy vositasidir. U, fuqarolarni nafaqat huquqiy himoya bilan ta'minlab, balki ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishning mustahkam poydevorini yaratadi. Shu bilan birga, konstitutsiya jamiyatda milliy birlikni ta'minlash, erkin va adolatli jamiyatni shakllantirishda, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishda beqiyos ahamiyatga ega. Shunday qilib, konstitutsiya nafaqat davlatning asosiy huquqiy hujjati, balki jamiyatning barqarorligi, taraqqiyoti va rivojlanishining kafolati sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992).
2. Aliyev, R. (2020). *Konstitutsiya va davlat hokimiyati*. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
3. Zakirov, T. (2019). *Huquqiy davlat va konstitutsiyaviy tamoyillar*. Toshkent: Iqtisodiyot va huquq institutlari.
4. Shamsutdinov, A. (2018). *Konstitutsiya va fuqaro huquqlari*. O'zbekiston Ta'lim Jurnali, 34(1), 45-56.
5. Xo'jaev, A. (2020). "Konstitutsiya va huquqiy davlat". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
6. Zakirov, T. (2019). *Konstitutsiya va davlat hokimiyati*. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
7. Aliyev, R. (2020). *Konstitutsiya va fuqarolik huquqlari*. Toshkent: Iqtisodiyot va huquq institutlari.
8. Shamsutdinov, A. (2018). *Konstitutsiya va fuqaro huquqlari*. O'zbekiston Ta'lim Jurnali, 34(1), 45-56.
9. Barker, S., & Adams, P. (2021). *Constitutional Law and National Unity*. International Journal of Law and Politics, 39(2), 144-158.
10. Weber, M. (2021). *The Role of Constitutions in Democratic Governance*. International Journal of Political Science, 29(3), 102-118.